

GOVOR V VRBI

OTON ŽUPANČIČ

Praznik naše kmečke hiše, praznik slovenskega duha, praznik naše mladine, ki je poklonila narodu ta dom, svet hram, kamor bodo romali naši ljudje, da bodo stali zamišljeni in pretreseni na tleh, ki hranijo sledove prvih stopinj največjega slovenskega človeka.

V tej hiši mu je tekla zibelka, tukaj je lovil od matere prve zvoke slovenske besede in jih ponavljal za njo; tukaj v Vrbi se je navzel krepke gorenjske govornice, stvarne in nazorne, iz tega domačega narečja mu je vzknilo to čudo njegovega jezika, tako plemenitega, kakor bi ga bilo pred njim gojilo nešteto mojstrov, da se je voljno upogibal najrahlješemu valovanju čustva in misli. Ta njegov jezik je dognan do zadnje izrazitosti in popolnosti, zraven pa tako preprost in domač, da se ga drži vsa prva rosa, ki mu daje jutranjo svežino in zorno jasnino te okolice, veličastne in obenem mile. V tem zdravem jeziku nam je izpel svoje pesmi, ki so bile svetlo oznanilo novih časov pri nas.

Do malega sto let je minilo, kar nam je dal Prešeren pismo in pečat za pred svet: knjigo svojih poezij. Drobna knjiga, a vanjo je zajeto vse slovenstvo in osrednja misel našega naroda; v njej je izmeril globino svojega srca in širino svojega duha, razpel slovensko obzorje, da se je stopilo s svetovnim. V njegovi knjigi je prvič izpregovorilo slovensko srce in izpovedalo svoje strasti, radosti in bolečine, svojo ljubezen, svoj up in strah, svoje trpljenje in zmago nad trpljenjem. Vse, kar je razburjalo njegovo dobo, je šlo skozi to občutljivo srce in se prečiščeno izlivalo v melodije, kakršnih niso Slovenci slišali ne prej ne pozneje. Nič pred Prešernom, nič za Prešernom se ne da primerjati z njim. On je zase, vse drugo je vrsta; on je tista debela jagoda, ki se ji pravi vera.

Trubar je bil prvi, Prešeren je edini. Častitljivo in vsega spoštovanja vredno je, kar je storil Trubar. In vendar, ako bi Trubarja ne bilo, bi bil njegovo delo opravil kdo drug. Malo pozneje morda, toda opravil bi ga bil prav gotovo. Da je Prešeren umrl, preden je zastavil pero, ne bi bil njegovega dela mogel opraviti prav nobeden drug. Zakaj Trubarjevo delo je bila stvar jasnega pogleda, umske moči, gorečnosti in dobre volje, Prešernovo pa delo genija, ki je enkrat in nenadomestljiv: skrivnostno snovanje, pri katerem so vse človeške zmožnosti strnjene za silovit zagon, da se iz njega rode čuda kakor sama po sebi. Brez Prešerna bi bili Slovenci

ostali v somraku, narod brez genija, ljudstvo brez luči: strahota je pomisliti na tako temno vrzel, na tako zevajočo praznino in njene nasledke za našo kulturo.

Prešeren, rojen kakor vsako živo bitje, s hrepenenjem po sreči na svetu, je stopil z vedrim licem na plan: njegove prve pesmi so igrive, polne šale, prešernosti — izlivi ljubeznivega, šegavega duha, čeprav že tudi v poskočnost vdira element fantastične groze. Toda kakor teče pot, padajo sence nanj, čedalje več je mraku, lahkotnost ponehava, pesem se resni, otožnost se meša v žuboreče valovanje ritmov, in iz ranjenega srca se oglašajo čedalje težje, čedalje obupnejše tožbe, presunljivi kriki po rešitvi iz življenja ječe, hrepenenje po koncu: »Prijazna smrt, predolgo se ne mudi!« ... Vendar obup sonetov nesreče ni njegova zadnja postaja; še nadalje ga ziblje up in strah, dokler se ne poslovijo tudi od teh dveh, in tedaj — »srce je prazno, srečno ni«. — Res prazno? To srce ni nosilo samo svoje bolečine, zato ni moglo biti nikoli zares prazno. Njegova ljubezen je neločljivo prepletena z domovinsko ljubeznijo, pevcu je naloženo več nego samo osebno gorje. Ne, tudi ko se mu razbije osebna sreča in mu ne sije noben žarek v noč, ko bi se rad odpočil v groba globočinah, ga sili njegov pevski poklic, da ostane tam, kamor ga je postavila usoda. Lastna nesreča mu trajno ne skali pogleda, toliko je objektivni, toliko moder, da ne zavrže in ne prekolne življenja, ne ljubezni, tega nebeškega daru, danega zemljanu. Premaga zagrenjenost in najde odrešitev zase in za nas v odpovedi, v ponižni vdanosti v neizprosno usodo. Po tem črtomirskem preobratu postane njegova pesem blagoslov, ki posveča vse, kar klije pod soncem vrednega, da živi. Svetost življenja, svetost ljubezni, žalosti in veselja, svetost trpljenja, svetost človeškega prizadevanja za druge, za narod, za človeštvo. To najnežnejše slovensko srce je bilo hkrati tako močno, da je vse prebolelo in se rešilo v vdano, a vedro modrost, kakršna je dodeljena samo največjim. Najnežnejše, najmočnejše, najgenialnejše slovensko srce, še danes neiztrohnjeno...

Hotel bi vam postaviti pred oči vso Prešernovo pesniško in umetniško veličino, vso njegovo človeško milino in ljubeznivost. Ali za to je moja beseda preslaba. Zatorej vas moram zavriniti na Prešerna samega, on se vam bo razodel jasneje in bolj živo s svojo pesmijo.

Tukaj vidim tudi mlade ljudi, dijake; nekateri vem da nosite Prešernovo knjigo v žepu, drugi ga poznate morda samo toliko, kolikor ste ga brali v šoli. Nosite ga s seboj in uživali ga boste po svojem srcu, po svojih letih in izkušnjah, vsak po svoje: kakor boste rasli vi, tako bo rasel z vami on, vedno vam bo imel nekaj novega povedati, nikoli vam ne bo prazen, nikoli star: od mladih kolen do sivih las vam bo zvest spremljevalec in ljubezniv tovariš: z mladimi mlad, z naivnimi naiven, s šaljivci šegav, z modrimi moder — vsakemu tako po svoje blizek. Morebiti stoji med vami

bodoči pisatelj, pesnik. Življenje teče, in književno ustvarjanje, ki je v najboljših sadovih veren odraz življenja, se razvija in išče novih vsebin in oblik; nova gesla se porajajo, nove struje si grebejo pot, pojavljajo se nove teorije in vznikajo nova dela. Kdor izmed vas se bo prepojil s Prešernom, bo imel zanesljiv kompas, ki ga bo vodil proti jasnim ciljem, da bo sodoben, ne da bi utonil v dnevu, moderen, ne da bi letal za vsako modo, dejaven, ne da bi se lovil za hipnim uspehom.

Pa tudi vsem drugim, ki se ne boste nikdar trudili s peresom, pravim: vzemite v roke Prešernovo knjigo: v njej je sam živ, topel človek, in človek je neizčrpen v svoji skrivnosti. Kakor se pomikaš sam od prvih nezavednih sanj do čedalje jasnejše podobe sveta, tako se pomika ta knjiga s teboj in ti neprenehoma odkriva nove lepote, nove modrosti, nove globine, ki jih nisi nikdar slutil, ki se jih nikdar ne nagledaš. Večna je in za vse. In Prešeren je v naši duševnosti povsod pričujoč.

HIEROGLIFI

IZ CIKLA „VEČERI OB NILU — ANTON NOVAČAN

NEBEŠKA BIBLIOTEKA

<i>Sredi raja Gospod Bog se sprehaja v večerni obleki po svoji biblioteki.</i>	<i>Te knjige ureja nebeški Glonar za bore majhno plačo, za kosilo prejema rajski zefir, za večerjo iz megle pogačo.</i>
<i>Tam je veliko knjig, spisali so jih davni sončni očaki in vsaka ima svoj nebeški žig — njih letnice so milijonski stotaki.</i>	<i>In ker uživa ta rajski zefir in se hrani z megleno pogačo, pošilja na zemljo kritike, napisane z jezno gorjačo.</i>

PISKARALO

<i>Oh, verujte, on je resen literat in piskaralo, kakor jih pri nas ni malo po kavarnah zdaj na jesen.</i>	<i>Ko doraste, piše besen nam slovstveno zgodovino in kot kritik z gorko slino grizka literarni česen.</i>
<i>Guli prozo, žuli pesen, bije dramsko nakovalo, vse za votlo samohvalo, vse umetnost mlečnih dlesen.</i>	<i>A, ko ga posuje plesen sivih las, drži zrcalo drugim, pridiga moralo in postane netelesen...</i>